

Arbeidsprogram kommunevalg 2023

Dette er et arbeidsdokument for å avklare og beskrive politiske meninger som MDG Indre Østfold vil bli stilt overfor.

Innholdsfortegnelse

Forord	1
• Vårt arbeidsprogram 2023 - Et skritt videre	3
TEMA	3
1. Klima og miljø, natur og dyr	3
Mat og jord	5
Myr og våtmark	6
Skog og vann	6
Biologisk mangfold	8
Dyrevern og -velferd	10
2. By- og tettstedsutvikling	13
Sentrumsutvikling:	13
Kommunen i vekst	14
3. Livskvalitet, likeverd og deltakelse	14
Oppvekstmiljø for barn og unge	14
Barnehage	14
Skolepolitikk:	15
Helse	17
4. Grønne jobber og lokal verdiskapning	18

Forord

Den 10. september 2023 skal det gjennomføres et kommunevalg i vår kommune Indre Østfold. Vi går til valg for å gi velgerne et godt og fornuftig politisk alternativ. Vi skal være seriøse og skape tillit, ikke bare med vår miljø og medmenneskelige profil. Vi skal også synliggjøre at vår politikk er god når det gjelder en kommune i vekst og utvikling som det er godt å bo i.

Vi har ved siste kommunevalg gjort et forholdsvis godt valg med en oppslutning på 3,7%. Hobøl 6,2% (+0,9%), Spydeberg 2,8% (-1,4%), og Askim 3,9% (+0,3%). Denne bragden må vi gjenta med et mål å gjøre det enda bedre slik at vi er sikret å få inn minst to representanter i det nye kommunestyret.

For å klare det så må vi kunne legge frem et enda bedre program som grunnlag for våre synspunkter i valgkampen.

Fra Miljøpartiet De Grønne sitt prinsippprogram

Miljøpartiet De Grønnes mål er et medmenneskelig samfunn i økologisk balanse. Økonomien skal underordnes sunne økologiske prinsipper og fremme fred og rettferdighet både lokalt og globalt. Livskraftige lokalsamfunn, i hovedsak basert på lokale ressurser, er en forutsetning for å nå målet. Vi tar mål av oss til å utforme en helhetlig politikk for nåtid og fremtid, basert på tre grunnleggende solidaritetsprinsipper: solidaritet med andre mennesker, solidaritet med fremtidige generasjoner og solidaritet med dyr og natur.

Fra vårt valgprogram 2015 NÅ ER DET ALVOR

For snart 160 år siden beviste den irske forskeren John Tyndall at jorda hadde en drivhuseffekt, og målte effekten ulike gasser hadde på å absorbere varmeenergi i atmosfæren. Dette ble ytterligere understreket i 1896 av den svenske forskeren, Svante Arrhenius, som påviste at menneskeskapte CO₂-utslipp ville øke jordas temperatur.

Det er altså ingen ny kunnskap som gjør at dagens forskere nå slår på stortromma. Den eneste langsiktige løsningen er, så raskt som mulig, å få utslippene ned til null.

Vi må kort og godt i Norge og ned til det minste lokalsamfunn arbeide for å få utslippene ned gjennom utvikling av nullutslippsteknologi. Det haster!

Fra vårt valgprogram 2019 En kommune i omstilling

Vi må kunne legge frem et godt program til valgkampen. En spesiell utfordring er at vi nå skal stille i en ny samlet kommune der Miljøpartiet de Grønne ikke har vært representert i alle de gamle kommunene før. Det betyr problemstillinger vi ikke er så kjent med. Men disse utfordringene er det flere parti som står overfor. Det merker vi bl.a. gjennom nominasjonsprosesser og vi opplever intern krangling mellom de store etablerte partiene. Hvordan skal den nye store kommunen utvikle seg? Vi får nå en unik mulighet til å være med på å utvikle en ny storkommune. Vær derfor med på dette gjennom å komme med innspill til arbeidsprogrammet

● Vårt arbeidsprogram 2023 - Et skritt videre

Arbeidsversjon utarbeidet av Ingvild, Synøve og Sten Inge. Forslaget er grunnlaget for høring og videre drøfting i lokallaget for å danne grunnlaget for et omforent valgprogram.

TEMA

1. Klima og miljø, natur og dyr

Stadig nye rapporter fra FNs klimapanel stadfester hva klimaendringene allerede har forårsaket i verden, og gir oss mulige scenarier over hva vi kan forvente i fremtiden. Selv om byrdene er og fortsatt vil være skjevt fordelt, så er det ingen land eller regioner som slipper unna negative endringer. Vi er nødt til å tenke globalt og handle lokalt. Ned til det minste lokalsamfunn må vi arbeide for å begrense utslippene av klimagasser dersom vi skal unngå en svært ødeleggende global oppvarming, dit vi er på vei om vi ikke handler. Norge har forsterket klimamålet til å redusere utslippene med 55% innen 2030 sammenlignet med 1990-nivå. Samtidig må vi tilpasse oss et stadig villere, varmere og våtere vær. Handling haster mer enn noen gang!

Men hva er egentlig forskjellen på klima og vær? Været er det vi opplever av temperatur, nedbør og vind fra dag til dag, mens klimaet er gjennomsnittet av været over lang tid.

Gjenbruk og sirkulærøkonomi - det motsatte av bruk og kast - er viktige begreper i klimakampen og bidrar til å stanse tapet av natur og å kutte klimautslippene. Sirkulærøkonomi er viktig også med tanke på forsyningssikkerhet av kritiske råmaterialer. Indre Østfold kommune vant Klima Østfold-prisen og tok tredjeplassen under den nasjonale kåringen av "Årets lokale klimatiltak" i 2022 for reparasjon og gjenbruk av alt kommunalt elektronisk utstyr. Et veldig godt tiltak som må følges opp med flere, like omfattende tiltak. Kommunen bør optimalisere det vedtatte delprosjektet om gjenbruk av kommunens møbler, og dessuten legge til rette for gründere som ønsker å starte utsalg basert på gjenbruk av blant annet klær og tekstiler.

Tap av natur er en like stor trussel som klimaendringene. Endret arealbruk, hogst, monokulturer i jord- og skogbruk, overhøsting ved jakt og fangst sammen med spredning av fremmede arter er blant de aller viktigste årsakene til tap av biologisk mangfold. Vi har en klimakrise og en naturkrise samtidig og de forsterker hverandre. En bærekraftig arealforvaltning er det aller viktigste vi trenger for å håndtere dem. Arealregnskap og arealnøytralitet (mål om netto null tap av natur) er stikkord her. Arealplanene legger føringer for om skog, matjord og myr bevares eller ikke, noe som påvirker opptak og lagring av CO2. Både truede arter, nøkkelarter og nøkkelbiotoper er viktige å ta vare på. En nøkkelbiotop er et område som er særlig viktig for bevaring av det biologiske mangfoldet fordi den inneholder naturtyper eller plante- og dyrearter som er sjeldne i landskapet. En nøkkelart som forsvinner

utgjør stor negativ effekt på andre arters mengdeforhold, utbredelse og mangfold og kan ikke erstattes av noen annen art.

Indre Østfold har bølgende åslandskap, mange bekkedaler og store, fruktbare leirsletter. Bekkedaler (raviner) er svært artsrike, og det er viktig å unngå at de blir gjenfylte eller uthogde. Andre viktige naturtyper for artsmangfoldet er formet av langvarig slått eller beite uten gjødsling, og disse er sterkt truet på grunn av endrede driftsformer i landbruket. Beiting eller slått holder de mest konkurransesterke planteartene nede og gir plass for arter som trenger gode lysforhold. Naturbeiter/grasmark er blant de norske arealene som har de største karbonlagrene. 10 % av våre gjødselbiller som er viktige for sirkulering av næringsstoffer, er oppført på rødlisten.

Vi trenger å spise mindre kjøtt og ha bedre dyrevelferd og samtidig ta vare på artene som er tilpasset slått og beiting. Landbruksdyr som går ute med tilstrekkelig tilsyn har bedre velferd enn de som tilbringer hele eller mesteparten av tiden inne. Men svært mange sau og lam på utmarksbeite kommer aldri hjem om høsten - av andre årsaker enn rovdyr. Dersom vi kan kanalisere beiting til viktige kulturlandskap med beitetilpassede naturtyper, sørge for sambeiting og mer beiting av storfe i utmark, og samtidig ta i bruk ny eller forbedret beskyttelse og ikke slippe sau på lykke og fromme overalt i utmarka, så kan tilsyn og dyrevelferd forbedres, det såkalte normaltapet reduseres og det biologiske mangfoldet i jordbrukets kulturlandskap bedre ivaretas.

Det ville indre Østfold er preget av store, rike skogområder, stille myrer og tjern og brusende vannmasser. Befolkningen her har livnært seg gjennom disse ressursene så lenge området har vært bebodd av mennesker, og vi er nært knyttet til denne naturen så vel emosjonelt som praktisk. Her finnes mat og fornybar energi, her finnes sjelefred, helse gjennom fysisk aktivitet og samhørighet med andre arter; og all erfaring tilsier at her finnes ennå uoppdagede løsninger på problemer vi står overfor. Hvordan vi best skal ivareta denne naturen og nytte disse ressursene i tiden fremover er grunnleggende i vår politikk.

De Grønne vil

- kutte direkte klimagassutslipp i kommunen med minst 60 % fra 2009 til 2030, og at kommunen skal:
 - ha helhetlige planverktøy rettet mot både klimakrisen og naturkrisen
 - vedta arealnøytralitet og restaurere minst 20 % av ødelagt natur innen 2030
 - redusere det materielle forbruket og avfallsmengden i kommunen med 30 % innen 2030 og slik at minst 60 % av avfallet blir til nye ressurser.
 - integrere og prioritere klima- og naturmålene i kommuneplan og -delplaner og i kommunens handlings- og økonomiplan
 - informere om og involvere innbyggere, frivillige organisasjoner og næringslivet jevnlig i klima- og miljøarbeidet

- fremme grønn omstilling i næringsliv, landbruk og skogbruk
 - øke energiproduksjonen, effektivisere energibruken og fase ut fossil energi, heri bidra til tilstrekkelig med ladestasjoner for el-kjøretøy
 - tilpasse infrastruktur og beredskap til å håndtere effektene av klimaendringene
 - Invitere innbyggere, frivillige organisasjoner og næringslivet jevnlig til idedugnad og samarbeid for å nå klima- og miljømålene
- jobbe for å avsløre grønnvasking, dvs markedsføring der et produkt, et selskap eller en næring blir framstilt som mer miljøvennlig eller dyrevennlig enn det faktisk er

Mat og jord

Indre Østfold kommune er Norges største landbrukskommune. Landbruket skal produsere sunn og miljøvennlig mat i en verden med klimaendringer, naturtap, befolkningsvekst og økende press på ressursene. Et bærekraftig landbruk basert på norske, klimatilpassede ressurser vil gi oss sikker mat nå og i fremtiden. Men jordvernet er under sterkt press, samtidig som forbrukerne ønsker kortreist, klimavennlig og dyrevennlig mat. Matjorda trues av bit for bit-nedbygging til fordel for veier, boliger, hytter og næringsbygg. MDG vil konsekvent gå mot at jord som egner seg til matproduksjon bygges ned til andre formål.

Løsningen med å flytte matjord som avbøtende tiltak er ikke å anbefale. Ifølge Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) er flytting av matjord komplisert, og det er ikke alle jordtyper som er like godt egnet til formålet. Erfaring har vist at avlingspotensialet og kvaliteten på jordsmonnet forringes ved flytting. Det er viktigere å unngå enn å avbøte.

Nedskalert kjøttproduksjon er tvingende nødvendig for å nå klimamålet. Arealer brukt til dyrking av dyrefôr kan i sin tur frigis for dyrking av poteter, mathavre, enkelte grønnsakstyper og belgvekster. For å nå målene innen bærekraft, matvareberedskap og selvforsyning er et mindre intensivt og ikke et enda mer intensivt landbruk, og flere og mindre, ikke færre og større gårdsbruk veien å gå.

De Grønne vil

- styrke landbrukets tilpasning til klima- og naturutfordringen
- stanse all nedbygging av matjord
- ha nydyrking av dyrkbar jord, men ingen nydyrking skal gå på bekostning av viktige leveområder og grønne korridorer for pollinerende insekter og annen viktig flora og fauna
- gjøre det enklere å ta i bruk klima- og miljøvennlige dyrkingsmetoder
- støtte og planlegge for urbant landbruk, andelslandbruk, økt plantebasert og økologisk produsert mat, matkultursentre og markedsføring av lokalmat
- halvere kjøttproduksjonen og erstatte frigjorte arealer hvor det har vært dyrket dyrefor med potet, mathavre, grønnsaker og belgvekster som kan dyrkes overalt

- at bærekraftig, lokalprodusert og plantebasert mat får god plass i det offentlige tilbudet på skoler, sykehjem og i offentlige kantiner
- etablere et klimafond i kommunen som et grunnlag for å gi økonomisk støtte til varmkompostbeholder for de som ønsker hjemmekompostering av matavfall for torvfri jord til egen hage - og gi støtte også til solceller, el-sykkel og andre klima- og andre miljøriktige tiltak

Myr og våtmark

Myr lagrer svært mye karbon. I tillegg demper myr og annen våtmark flom, er vannreservoar ved tørke og gir trekkfugler et sted å raste. Våtmarker vil trolig få økt betydning som demping av flom i fremtiden. Myr er imidlertid fortsatt truet av nydyrking og nedbygging. Ved drenering og oppdyrking slippes klimagassene CO₂, metan og lystgass ut i atmosfæren og bidrar til å øke drivhuseffekten. Intakte myrer og våtmarker har en rekke truede plantearter og et rikt insekts- og fugleliv.

De Grønne vil

- snarest få kartlagt artsmangfoldet i myr og annen våtmark, med fokus på rødlistede arter
- gi myr og våtmarksområder eget vern for å hindre nedbygging, og gjeninnføre forbudet mot nydyrking av myr
- foreta restaurering av myr og sumpskog som er endret

Skog og vann

Alt levende som har fotosyntese trenger CO₂. Trær tar opp store mengder CO₂ fra luften og lagrer karbonet i bakken. I tillegg lagres karbon fra nedbryting av døde trær og andre planter, sopp, dyr og bakterier. Hele 60 % av alle arter kjent for Norge og 48 % av de 2752 truede artene i Norge pr. 2021 er knyttet til skog, og hele 80 % av skogkarbon er lagret under bakken. Nøkkelarter og nøkkelbiotoper er viktige for artsmangfoldet i skog. Gammel skog med døde trær og skog med flere trearter og flere sjikt er viktig både for artsmangfold og karbonbinding; mens plantasjeskog er som alle monokulturer en trussel mot artsmangfoldet. Flersjiktet skog kan dessuten skjøttes med lettere maskiner og dermed redusere jordpakking som fører til lavere CO₂-binding.

Det er tverrpolitisk enighet om at skogen skal være en del av løsningen på klimakrisen. Det er derimot ikke enighet om hvordan. Ved flatehogst slippes karbon ut fra hogstflaten i 10-20 år etter hogst, og ved forynging og nyplanting tar det mange år før en vesentlig karbonfangst oppnås. Ny forskning viser at skog vokser og fortsetter å fange CO₂ i 50-100 år etter hogstmoden alder. Å la trærne vokse lenger før hogst kan gi bedre effekt for klimaet enn

dagens skogsdrift, og naturlig skog som får stå gjør større nytte for karbonfangst og lagring enn om den hogges og forynges eller tilplantes. Skogplanting bør bare skje i områder med den høyeste effekten for klimaet.

Kommunen har et stort etterslep når det gjelder opprydding i vannforurensing med fosfor og nitrogen. Rensing av avløp fra spredt bebyggelse må gis høy prioritet. Muligheten for å etablere kunstige våtmarker som tilgodeser pollinatorer og motvirker avrenning, bør benyttes.

De Grønne vil

- ha bedret skjøtsel og utsatt hogst for økt karbonlagring i skog
- prioritere økt fangst og lagring av CO₂ og bevaring av biologisk mangfold i eksisterende skog som klimatiltak framfor skogplanting som gir monokultur og lang tid før effekt
- at kommunal skog skal driftes som fleraldersskog
- at skog hvor det planlegges hogst først kartlegges for artsmangfold, og at nøkkelbiotoper, nøkkelarter og truede arter med leveområder bevares
- at det gis nabovarsel før hogst
- at det ikke hogges i hekketiden og når skogsdyrene har små unger
- ha mer skånsomme/alternative hogstformer framfor flatehogst
- at hule eiketrær må gis vern også i produktiv skog
- at raviner skjermes mot gjenfylling
- innføre en hensynssone uten hogst langs turstier for å sikre grønne korridorer, god fremkommelighet og gi turgåere større trivsel og mindre økosorg
- bekjempe fremmede vekster og bruke avfallet til bioenergi sammen med avfall fra landbruket
- gå mot planting av fremmede treslag for skogbruksformål
- gi skogeiere nøye informasjon om frivillig, representativt vern av skog basert på kartlegging av uavhengige og sertifiserte kartleggere med skogøkologi- og artskompetanse
- arbeide for rent vann uten forurensning fra industri, landbruk og husholdninger, deriblant
 - prioritere rensing av avløp fra spredt bebyggelse
 - kartlegge lokal forurensning/ aktivitet som kan medføre utslipp til luft og vann, for eksempel ulovlig dumping og brenning av avfall, og iverksette tiltak for å stoppe dette

- etablere kunstige våtmarker som renser avrenning og samtidig tilgodeser pollinatorer
- tilrettelegge for regelmessig plastoppyrdding langs Glomma for å minske forurensing av vann og hav og skade på lokalt dyreliv

Biologisk mangfold

Biologisk mangfold omfatter alt det forskjellige livet som finnes på jorda, både de levende organismene (artene), naturtypene eller de foretrukne områdene som artene lever i (økosystemene/ biotopene/ habitatene), og den genetiske variasjonen innenfor hver enkelt artsgruppe. Forenklet: sopp, alger, lav, planter og dyr og deres leveområder.

Biomangfoldet i kommunen vår er som i resten av verden under sterkt press. Mellom 1970 og 2018 har verdens ville dyrebestander gjennomsnittlig minket med 69 %, og en million arter av planter og dyr i verden risikerer utryddelse. Forløperen til at arter dør ut er at antallet individer innenfor bestander av arter minker dramatisk, og det skjer også her hos oss. Små bestander er mest sårbare og forsvinner først, og inngrep, nedbygging og oppsplitting av artenes leveområder utgjør den største trusselen. Vår bruk av naturen trenger å være bærekraftig, og det er den bare når biologisk mangfold og økosystemfunksjoner opprettholdes samtidig som de bidrar til menneskers velvære og livskvalitet - nå og i fremtiden.

For å kunne ta vare på naturen må den kartlegges. En del av kulturlandskapet i kommunen er godt kartlagt tidligere, som gårdsdammer med storsalamander og gamle, artsrike tuntrær som er helhetlige økosystemer i seg selv. Faktisk har en tredjedel av Norges insekter hele eller deler av livsløpet sitt knyttet til hule og døde trær. Kantvegetasjon langs vassdrag er beskyttet gjennom vannressursloven, men også kantsoner/kantvegetasjon ellers i kulturlandskapet trenger kartlegging, beskyttelse og restaurering. Gjenskaping av et mer variert og artsrikt kulturlandskap vil også være positivt for menneskelig trivsel. Nå er det viktig både at naturtyper og arter i kommunen blir (re)kartlagte og at kartleggingen gis tilstrekkelige ressurser, slik at den blir grundig nok.

Kommunen har kjente rødlistede arter som klubbeelvelibelle (nær truet), elvemusling som kan bli 200 år gammel (sårbar, trenger rent, rennende vann med fisk), storsalamander (nær truet) og pinnsvin (nær truet). Romsåsen er den artsrikeste lokaliteten i Norge når det gjelder flaggermus, med 8 arter, deriblant storflaggermus (sterkt truet) og skimmelflaggermus (nær truet). Vi har bever (nøkkelart), og denne og andre truede eller viktige arter/nøkkelarter blant flora og fauna trenger å sikres som - eller utvikles til - livskraftige arter i sunne økosystemer for at det biologiske mangfoldet skal kunne ivaretas for fremtiden.

MDG har som en klar målsetting å ha store rovdyr i vår natur. Indre Østfold har gaupe (sterkt truet) og ulv (kritisk truet), og er en del av ulvesonen hvor ulv får etablere seg og skal ha forrang foran beitedyr. Ulven er en nøkkelart og en topp-predator som sørger for å fjerne syke og svake dyr og gi friskere byttedyrbestander, og kadavre etter ulvens jakt gir mat til andre dyr. Selv om ulven ikke er truet av utryddelse globalt, er ansvar for arten like fullt

nasjonalt. I Norge er det få ulver, og vi har et juridisk og etisk ansvar for å sørge for at ulven ikke forsvinner fra norsk natur. MDGs målsetting inkluderer at ingen rovdyrarter skal bli holdt permanent på et utrydningstruet nivå av forvaltningen.

I desember 2022 i Montreal i Canada undertegnet verdens land en forpliktende avtale om å verne 30% av alt land og hav samt stanse og reversere tapet av naturmangfold innen 2030. I likhet med Parisavtalen må Montrealavtalen få konsekvenser også hos oss. Nå har vi en klimaavtale og en naturavtale som begge krever både sentral og lokal politisk vilje og handling!

De Grønne vil

- løfte naturen i klimakampen, og at kommunen benytter seg av de aktuelle tilskuddsordningene det kan søkes om
- at kommunen øker sin naturkompetanse ved å ansette en klima-, natur- og miljøkoordinator i 100 % stilling, sentralt plassert og sektorovergripende
- at kommunen fokuserer på artskompetanse og uavhengighet i gjennomføringen av artskartlegging og håndtering av artsdata i konsekvensutredninger etter plan- og bygningsloven. Kartlegging må foregå til riktig årstid og ha fokus på mer enn karplanter
- at kommunen får utarbeidet en samlet og systematisk oversikt over naturmangfold som tidligere er kartlagt i kommunen, og initierer ny eller videre kartlegging av naturtyper og arter etter dagens metodikk
- stanse arealforbruket ved å gjenbruke og fortette allerede utbygde arealer framfor å bygge ut mer natur
- verne og subsidiere skjøtsel og etablering av naturtyper og kulturlandskapselementer som slåttenger, beitemarker, skogshager, åkerholmer og gårdsdammer
- at kommunens eiendommer og veikanter skal skjøttes med hensyn til stedegen blomsterflora og pollinerende insekter
- opprettholde og etablere sammenhengende kantsoner og grøntområder i kulturlandskapet for å sikre arters spredningsveier, mat og skjulesteder/reir
- gi flere arter i kommunen status som prioritert art for å gi dem beskyttelse under naturmangfoldloven
- verne om bekkeløp der det finnes elvemusling (sårbar) og/eller klubbeelvelibelle (nær truet), og ivareta pinnsvin (nær truet) og bestander av flaggermus og nøkkelarter av

flora og fauna og deres leveområder

- vurdere muligheten for å åpne bekkeløp som tidligere er lagt i rør
- stoppe unntak og dispensasjoner for tiltak som i følge forskrifter er forbudt i verneområder
- skjerme viltpassasjer mot utbygging
- ha økt bestandsmål for ulv med 8-10 årlige valpekull, og at bestandsmål for rovdyr skal være minimumsmål, ikke maksimumsmål. Ingen av artene skal holdes konstant på et utrydningstruet nivå
- at kunnskapsformidling om rovdyrenes atferd og økologi skal være et viktig og prioritert konfliktdependende tiltak

Dyrevern og -velferd

De Grønne vil gi dyrene en tydelig stemme! Som filosof Arne Næss sa det: «Ulikhetene mellom oss og dyrene gir oss ikke flere rettigheter enn dem, det gir oss flere forpliktelser». MDG vil grunnlovsfeste det som dyrevelferdsloven og nå også hundeloven stadfester, det at dyr har egenverdi. Dyrers egenverdi innebærer blant annet at vi skal respektere dyrenes tilstedeværelse og det livsrommet de trenger, også når det kan være - eller føles - ufordelaktig for oss.

Ett av de største dyrevelferdsproblemene i landet er familiedyr som blir hjemløse og forvillet og utsatte for langvarige lidelser og død som følge av forsvinning, misting, neglisjering og dumping. Det store flertallet er katter, men i økende grad kaniner og i noen grad hunder og eksotiske fugler er utsatte. Samtidig utgjør katter som må forsøke å klare seg selv en tilleggsbelastning for fuglebestandene, siden katter ikke er naturlig viltlevende i Norge. Obligatorisk identitetsmerking av familiedyr vil gjøre oppsporing av eiere til dyr som blir funnet og tatt hånd om betydelig enklere enn i dag, og vil minske behovet for omplassering og begrense dannelsen av kattedolonier.

Jakt og fangst er ikke bare en trussel mot biologisk mangfold, men også mot dyrenes velferd på grunn av skadeskyting, tjuvjakt, og ulovlige samt lovlige, men uetiske jaktmetoder. Bever, grevling, mår, røyskatt, rødrev, ravn, kråke og skjære er blant artene som jaktes på med slagfeller. Fellefangst er utbredt, men fører til langvarige lidelser dersom dyr blir liggende skadet i slagfeller på grunn av feilslag og ikke blir drept med det samme. Bifangst av ekorn, fugl, katter og hunder forekommer. Felle- og båsfangst er gamle fangstmetoder som kolliderer med dagens syn på dyrevelferd og som MDG vil ha forbud mot. Det samme gjelder jakt med pil og bue, noe MDG ikke vil tillate.

Å redde rådyrkalver fra slåmaskiner ved hjelp av droner er blitt en suksessoppskrift etter å ha blitt forsøkt i kommunen vår. Men fortsatt trengs det virksomme tiltak for å få ned det store antallet hjortedyr som drepes i trafikken.

“Intelligens er evnen til å tilpasse seg forandringer”, uttalte en superintelligent Stephen Hawking. Både dyr og mennesker søker å tilpasse seg endringer i situasjoner og miljøer etter beste evne, og vi får stadig større kunnskaper om dyrs intelligens. Følelser som glede, kjærlighet, sorg, frustrasjon og kjedsomhet er heller ikke unike for oss mennesker. Dette må avspeiles i hvordan vi behandler dyr. Vår etiske holdning overfor dyrene vil i neste omgang avspeile vår holdning overfor mennesker som er ulike oss selv.

Det er funnet en klar sammenheng mellom mishandling av dyr i barne- og ungdomsår og senere mishandling av mennesker. Samfunnet trenger å forebygge at slik atferd får utvikle seg, så barn må få lære om dyrevelferd og respekt for dyr helt fra de går i barnehagen. Alle har et ansvar for å varsle om - og samfunnet må slå hardt ned på - både miljøkriminalitet, mishandling, vanskjøtsel og dumping av dyr. MDG ønsker at strafferammene for dyrevelferdskriminalitet skal økes, slik også Økokrim har foreslått, og at straffene som gis skal stå mer i samsvar med folks rettsoppfatning og tilsvarende lovbrudd.

Dyrevelferden i landbruket har klare behov for forbedringer. For eksempel viste Mattilsynets varslede ”Nasjonal tilsynskampanje for svin 2021-22” at av 600 tilfeldig utvalgte besetninger var det brudd på dyrevelferdsregelverket i 55 % av besetningene. Hovedsakelig manglet tilstrekkelig rotemateriale som er et artsspesifikt behov og viktig for grisenes trivsel, blant annet for å unngå halebiting. Men så mye som ett av fire regelbrudd gjaldt mangelfull behandling av syke og skadde dyr. Det ble fattet 115 hastevedtak hvorav 25 avlivingsvedtak; dette er uakseptabelt. Og i fjørfenæringen er det for eksempel avslørt at en stor del av verpehønene har mindre plass pr. dyr enn minstekravet som tilsvarer kun et A4-ark.

Sammenhengen mellom bærekraftig matproduksjon og dyrevelferd har blitt anerkjent av både EU og FN. FN er tydelige på at dyrevelferd skal være et av fokusområdene når matproduksjonen skal omstilles til å bli mer bærekraftig. Den bærekraftige utviklingen i matproduksjonen må inkludere hensynet til dyrevelferd på lik linje med hensynet til klima og miljø, sosiale forhold og økonomi.

De Grønne vil

- at dyrevelferd må bli inkludert i grunnskolens undervisning i bærekraftsmål og etikk
- at det holdes et sterkt fokus på dyrevelferd i et mer bærekraftig landbruk
- styrke kravet til dyrevelferd i forskrifter og veiledninger som gjelder husdyr, familiedyr, jaktbare arter og jaktmetoder - i samsvar med ny kunnskap
- vri produksjonstilskuddene i landbruket fra å favorisere intensiv produksjon av kjøtt, egg og melk til å støtte opp om produksjon basert på lokale ressurser med styrket dyrevelferd
- arbeide for overgang til sunne og saktevoksende raser av slaktekylling, lavere dyretetthet og tilgang til naturlig lys/utearealer

- utfase burhøns og stanse kverning av hanekyllinger i eggproduksjonen
- ha bedre dyrevelferd i svinenæringen, som tilstrekkelig oppfølging, større plass, sunnere raser, nok strø og rotmateriale og annen miljøberikelse i innendørs drift, og at flere griser skal få tilgang på uteareale
- forby kirurgisk kastrering av gris, fiksering av purker og forkaste CO2 som bedøvelsesmetode
- motvirke dårlig velferd/ stereotyp adferd som «hundesitting» hos okser på bås ved å gi dem utemuligheter, og ta i bruk driftsformer som lar kalven få gå sammen med kua fra fødselen
- gi investeringsstøtte og dyrevernstilskudd til foregangsbønder og andre som ønsker å produsere eller produserer mat med vesentlig bedre dyrevelferd enn offentlige minstekrav, og gi kompensasjon for spesielt kostnadskrevenende dyrevernstiltak som utegris, saktevoksende kyllingraser og samkvem mellom ku og kalv
- legge til rette for økt bruk av lokale gårds- og bygdeslakterier og mobile slakterier
- sikre tilstrekkelig støtte og insentiver til forebyggende tiltak mot rovdyrskader, med særlig vekt på ikke-dødelige tiltak overfor rovvilt
- gi støtte til tiltak som reduserer lidelse hos dyr på utmarksbeite på grunn av sykdom og skader som skyldes andre årsaker enn rovdyr
- redusere hastigheten på utvalgte veier for å begrense vilt påkjørsler
- innføre obligatorisk ID-merking av alle arter familiedyr med prioritering av hund og katt
- støtte sentre og frivillige initiativer som driver omplassering av familiedyr og informasjonsarbeid om familiedyrs reproduksjons-begrensing, sikkerhet og artsspesifikke behov
- øke ressursene til tilsyn av dyrehold og opprette et eget dyretilsyn underlagt Klima- og miljødepartementet, som skal overta Mattilsynets oppgaver innen dyrevern og velferd, og som et landsdekkende dyrepoliti skal samarbeide med
- velge andre løsninger enn avliving der hvor dyr og mennesker kommer i konflikt

2. By- og tettstedsutvikling

Sentrumsutvikling:

Vår kommune består av flere lokale sentrumsområder av varierende størrelse og aktivitet. Det blir viktig at samtlige sentrumsområder får muligheten til å utvikle seg på de individuelle premissene som ligger til grunn. Det betyr at alle sentrumsområdene får muligheten for fortetting og utvikling av et tilstrekkelig tilbud. Spesielt områder rundt knutepunkt må gis flere mulighet til å kunne benytte kollektivmiddel uten å være avhengig av bil.

Det pågår en vesentlig utbygging og fornyelse av bysentrumsområder. Det betyr at eksisterende bygninger ofte blir ofre for nybygging. Derfor er det behov for bygningsvern av kjente og kulturbygninger.

Det må bygges en blanding av leiligheter i alle prisklasser slik at det ikke dannes klasseskiller. Det må bygges leiligheter i en slik prisklasse slik at også unge kommer inn på boligmarkedet.

Det må etableres trygge og miljøriktige bomiljøer som er i tråd med vår politikk. Vi merker en økning for å selge ut fellesområder og grøntområder i etablerte boligområder. Dette reduserer muligheter for trygg lek og rekreasjon i det lokale bomiljøet.

De Grønne vil:

- Samle mindre næringsområder i sentraene i arealeffektive næringsparker tilknyttet toget.
- Stoppe nedbygging av dyrket mark og våtmarker
- Bruke innsigelsesmuligheter når kortsiktige, lokale utbyggingsinteresser truer verdifull natur, friluftsområder eller bevaringsverdige bygningsmiljøer
- Lage forpliktende regionale areal- og transportplaner for alle byområdene i Viken basert på et utbyggingsmønster som bevarer naturen og dyrelivet, minimerer transportbehovene og prioriterer gange, sykkel og kollektivtransport.
- Toget må utvikles med sammenhengende linje fra Sarpsborg til Oslo via Østre linje
- Vurdere flere stopp enn i dag for å tilrettelegge for at flere kan benytte tilbudet i stedet for bil. Det vil medføre behov for en utvikling med tilstrekkelig lange plattformer og publikumsfasiliteter på disse stasjonene.

Kommunen i vekst

Det er kostbart å utvikle en kommune i vekst. Det betyr behov for å utvikle infrastruktur, skoler, og barnehager. For å dekke kostnadene kan det bli nødvendig å innføre eiendomsskatt. Dette er ikke noe vi ønsker og vil heller at budsjettet skal synliggjøre et minimumstilbud med minimumsbemanning og generell reduserte og nedskårede beløp. Dette krever også stram kostnadsoppfølging.

3. Livskvalitet, likeverd og deltakelse

Oppvekstmiljø for barn og unge

Vi vil at våre barn og unge skal få vokse opp i et trygt og utviklende miljø der det er rom for lek og læring, men også slik at de voksne skal være til stede og være støttende og kunne stille opp når det måtte være nødvendig.

Vi opplever et økende press på unge gjennom sosiale medier og trender i ungdomsmiljøer. Ungdom må få tilstrekkelig med aktivitetstilbud gjennom idrett og ulike ungdomsaktiviteter. Men for at alle skal få et tilbud så må kommunen også kunne ha et tilbud til uorganisert aktiviteter på de stedene der ungdom samles.

Lokale verksteder / folkemøter arrangerer på tettsteder muligheter for å lage selvstyrte grupper for tiltak i lokalmiljøet. Egne økonomiske midler. Lokal valgt leder.

De Grønne vil:

- Ungdommer må få tilstrekkelig med aktivitetstilbud med voksne, trygge voksne tilstede

Barnehage

Vi ønsker at barnehagen skal være et naturlig tilbud for alle barn som har foreldre som er i jobb. Barnehagen må være tilgjengelig i nærmiljøet og ta utgangspunktet i kjente og naturlige omgivelser. Barnehagebygningene må ha tilstrekkelig vedlikehold med godt med lys og ventilasjon. Barnehager bør være tilknyttet tettsteder, slik at majoriteten kan gå til og fra barnehagen. Det skal være full barnehagedekning med opptak 2 ganger i året slik at barn som er født på "feil" tid på året også skal være garantert plass når foreldrene må tilbake i jobb.

Bemanningen i barnehagen må være god nok slik at de ansatte kan bruke tiden og kreftene på barna så innholdet blir en god opplevelse av høy kvalitet. Bemanningsnormen bør gjelde for hele åpningstiden, og ikke bare enkelte timer midt på dagen, slik det er i dag. Barnehagelærere/ enhetsleder bør ha nok til plantid slik at de har mulighet til å utvikle og lede det pedagogiske arbeidet. Enhetslederen skal være nærværende.

Det bør legges til rette for at de barnehageansatte kan ta fagbrev eller relevant høyskole-, universitets- eller videreutdanning samtidig som de står i jobb. Alle barn bør få regelmessig

informasjon om positiv seksualitet og grensesetting. Kompetansen om barns seksualitet bør heves hos alle barnehageansatte.

Små barn som er mange timer i uken i en barnehage trenger trygge, stabile voksne rundt seg. Barn trenger en trygg tilknytning til sine omsorgspersoner også i barnehagen. Det er derfor viktig at alle som skal jobbe med barn i barnehagen kjenner barna godt. Dette gjelder spesielt barn med spesielle behov, som i mange tilfeller trenger enda mer tid for å få gode relasjoner til de voksne rundt seg. Det bør derfor være minimum en fast ansatt spesialpedagog i hver barnehage. Det bør også være en vikarbank med fast ansatte vikarer.

Nye barnehager bør driftes i kommunal eller ideell regi. Det skal være attraktivt å jobbe i barnehager i IØ kommune. Vi vil derfor sikre at enhetsledere, barnehagelærere og andre ansatte skal ha samme lønn som i omkringliggende kommuner.

Vi ønsker søskenmoderasjon på tvers av skole og SFO

De Grønne vil:

- Bemanningsnormen gjelder for hele åpningstiden.
- Enhetsledere og barnehagelærere må få tid til å utvikle og lede det pedagogiske arbeidet.
- Barn må få tilstrekkelig tid til å være ute og oppleve og lære om naturen.
- Opptak 2 ganger i året noe som begrenser ulempen med å være født på feil årstid for å få plass og full barnehagedekning
- Minst en fast ansatt spesialpedagog i hver barnehage.
- Vikarbank med fast ansatte vikarer
- Samme lønn som omkringliggende kommuner
- Det skal legges til rette for at de ansatte skal kunne ta fagbrev og høyskole-, universitets- eller videreutdanning samtidig som de står i jobb.
- Søskenmoderasjon på tvers av skole og SFO

Skolepolitikk:

Indre Østfold kommune har de siste årene gjort store innstramninger på skolebudsjettet. Smertegrensen er nådd for lenge siden. Skolebudsjettene må økes. Bemanningen må opp. I dagens budsjett er det ikke satt av nok midler til skolene slik at de kan kjøpe inn de bøkene og læremidlene de trenger for å drive god undervisning. Vi trenger nok ressurser til å gi barna våre gode og lærerike skoledager.

Vi vil styrke innsatsen på fysisk og psykisk helse i skolen. Ungdomsskolene bør ha et ungdomsteam som er synlig og lett tilgjengelig for elevene. Barneskolene bør få noe

tilsvarende; egnede miljøterapeuter som ser barna både i klasserommet og i skolegården. Bemanningen må økes på skolene og i SFO.

Vi ønsker å styrke lærernes, skoleledelsens kompetanse på hvordan de kan avdekke og møte barn og unge som sliter med psykiske utfordringer, og bidra til utvikling av hjelpetiltak. Alle elever bør ha regelmessig undervisning om seksualitet. De ansatte må få den kompetansen som trengs for å gjennomføre en forbedret seksualundervisning.

Mange av dagens skolebygg må renoveres eller rives. Nye skolebygg skal ha et grønt fokus med muligheter for friluftsliv og aktiviteter ute i naturen. MDG stiller seg åpne om at vi må kunne tenke nytt rundt skolestrukturen i Indre Østfold.

Kommunens skoler skal gi grunnleggende kompetanse, holdninger og verdier som den enkelte og samfunnet trenger og vil ha glede av. MDG vil at skolen skal gi alle muligheten til å delta i fellesskapet med livsmestring, læringsglede, kritisk tenkning og evne til problemløsning. Vi vil at alle skal sikres en god utdanning og vil derfor også videreføre gratisprinsippet. Ideelle aktører kan bidra til et positivt mangfold, så lenge dette ikke går utover det offentlige tilbudet.

Vi ønsker en inkluderende læring som tar utgangspunkt i barn og unges iboende evne og vilje til å lære og utvikle seg. Høye krav til målstyring, testing og rapportering gir overfladisk læring og hindrer skolene i å ivareta hele samfunnsoppdraget sitt. De Grønne vil gi lærerne tiden tilbake og mer tillit til å legge opp undervisningen i tråd med behovene de ser at elevene deres har. Skoledagen utgjør en stor del av hverdagen til barn og unge. Vi skal gjøre alt vi kan for å redusere statusjag og mobbing. Grunnskolen skal være en mobilfri sone og man bør ta diskusjonen om grunnskolen skal være leksefri.

Fremtidens utfordringer kan best løses gjennom trygge, kreative og tilpasningsdyktige voksne, og vi er glade for at livsmestring og dybdelæring løftes fram i læreplanene. Alle elever skal vite at de er verdsatt. God historisk bevissthet og kunnskap om samfunnet er noe alle trenger og har glede av. Samtidig vil mangfoldet av bransjer og yrker i fremtiden kreve ulike typer kompetanse. Dette forutsetter samarbeid og respekt for ulike ferdigheter. Ikke minst må praktiske ferdigheter løftes fram. Menneskets kreative og skapende evner må verdsettes og stimuleres i undervisningen. Videre må yrkesfagene og fagskolene styrkes. Det skal gis god tilgang til relevante praksisplasser og hensiktsmessige lokaler. Det bør jobbes aktivt for at fagskoler og høyskoler skal ville etablere seg i Indre Østfold kommune. Vi vil jobbe for et Campus IØ med for eksempel avdelinger for sykepleie og barnevernspedagogikk.

De Grønne vil:

- Sikre at skolene har nok og riktig bemanning; nok lærere, spesialpedagoger, annet pedagogisk personale med fagbrev, miljøterapeuter, ungdomsteam og helsesykepleier.
- Sikre at elever får den gode undervisningen de har krav på med oppdaterte læremidler; både bøker og digitale læremidler.

- At skolene skal igangsette tiltak sammen med elevene, som skaper positiv felleskultur og forebygger materielt press.
- Grunnskolen er en mobilfri sone
- For å sammenligne elevene med seg selv framfor med hverandre, vil vi teste ut vurdering for læring, framfor å vektlegge karakterer
- Øke kunnskapen om dyrking og økologi gjennom å gå inn for at skoler skal ha skolehager eller samarbeid med nærliggende gårdsbruk
- Ha fokus på og øke kunnskapen om etikk og dyrevern
- At ekskursjonsmidlene til naturfag og kroppsøving økes, for å kunne tilby mer undervisning i natur-, miljø- og livsglede.
- At skolene samarbeider med andre institusjoner som sykehjem, barnehager og frivillige organisasjoner o.l. i sitt nærmiljø.
- Styrke karriereveiledningen i skolen
- Øke de sosialpedagogiske ressursene i skolen og kunnskapsnivået om psykisk helse, inkl. bekjempelse av negativ sosial kontroll.
- Styrke skolenes kompetanse på integrering og mangfold.
- Tilrettelegge for at bynære gårdsbruk og andre aktører kan samarbeide med skolen om tilbud til unge med skoletilpasningsvansker
- Styrke måten spesialundervisning og tilpasset opplæring utøves på. Den skal gis av faglærte, med utgangspunkt i elevens behov. Undervisningen skal dokumenteres på en slik måte at den kan etterprøves
- Styrke retten til språkopplæring for elever med funksjonsnedsettelse (f.eks. tegnspråk og blindeskrift)
- Legge til rette for at Indre Østfold kan få flere studieplasser og studieretninger under fagskolen i Viken. Styrke samarbeidet med høyskolen slik at vi kan få en avdeling i Indre Østfold

Helse

Vi vil redusere helseskader gjennom mindre forurensing, redusere tidsklemme, stress, prestasjons- og forbrukspress og fremme sikker sunn mat, fysisk aktivitet og daglig mosjon.

Helsevesenet må styrkes og utvikles videre. Legevakten må få gode vilkår og arbeidsforhold lokalt plassert i hele kommunen. Vi vil at det kommer polikliniske tjenester i kommunen med Helsehuset som et sentralt senter som sikrer alle en kortreist og god behandling. Vi ser det som en fordel med ideelle og private aktører som kan gi et større mangfold og kvalitet i

nærområdet. Men vi ønsker ikke at det blir en todeling av helsevesenet der økonomi kan gi fortrinn i helsekøen.

Sykehjemmene må få en utvikling som sikrer de eldre en verdig tilværelse med tilstrekkelig med måltider til normale tider og gode boforhold. Det bør etableres retningslinjer for alle måltider som sikrer tilstrekkelig antall måltider med næringsrik og smakfull lokalprodusert mat.

Indre Østfold kommune trenger flere alders- sykehjemsplasser. I fremtiden vil behovet øke. Samtidig som vi bygger flere plasser, ønsker vi fokus på bedret livskvalitet. Beboerne bør få mulighet til både fysisk aktivitet, turer ut og andre aktiviteter innendørs. Opplevelser, aktivitet og samtaler for at de eldre skal oppleve livskvalitet i den siste fasen av livet.

For å redusere enkeltes behov for hjelp fra det offentlige, vil de Grønne utvide mulighetene for omsorgslønn.

De Grønne vil:

- At helsevesenet må styrkes og videreutvikles, slik at innbyggerne føler seg trygge og ivaretatt.
- Bygging av nye sykehjemsplasser må prioriteres
- Større fokus på bedret livskvalitet på alders- og sykehjem. Dette innebærer næringsrik og smakfull lokalprodusert mat, nok personale til å ivareta beboernes behov og tilbud om opplevelser og aktiviteter som for eksempel kor, musikk, dans, spill og turer ut
- Se på mulighetene for å etablere "sansehager" med fargerike og duftende vekster ved alders- og sykehjemmene, noe som har vist seg å være svært positivt for demente
- Unngå beroligende medisiner av demente på alders- og sykehjem kun fordi bemanningen ikke er tilstrekkelig
- Gi større muligheter for omsorgslønn for å avhjelpe det offentlige.
- Bemanningsnorm som fastlegger en ramme for minste bemanning av ansatte over hele døgnet på alders- og sykehjem.
- Stabilitet med overlapp av de ulike vaktlagene slik at demente ikke blir overlatt til bare nye ansikter

4. Grønne jobber og lokal verdiskaping

I Indre Østfold bor det mange driftige og kreative mennesker spredt utover i by og bygd. Kreativitet er den viktigste fornybare ressursen vi mennesker har. Men dette må tilrettelegges for. Vi vil legge ut "grønne løpere" for å gjøre det lettere for folk med ideer til nye varer og tjenester som er gode for både mennesker og klode. Vi vil sette i gang pilotforsøk i

interesserte kommuner for å finne ut av hva som funker best for å få folk til å våge å starte sitt eget. Vi er overbevist om at kreativitet er uavhengig av kjønn, alder og utdanning.

Vi har et stort potensial med vår råvareproduksjon av næringsmidler. Vi er en av Norges største landbrukskommuner og er en stor bidragsyter til den nasjonale matproduksjonen. Vi har også en nærhet til NMBU og de ressursene dette universitetet forsker på. Dette må vi utnytte gjennom å skape et miljø der landbruket motiveres og tilrettelegges for en utvikling til mer miljøvennlig og utslippsredusert produksjon. I tillegg må selve matvarene bli markedsført og tilpasset en lokal distribusjon og salgsløse for kortreist og bærekraftig forbruk.

Vi vil belønne gründerskap basert på mer enn utsiktene til inntjening eller markedsandeler: Deleordninger, reparasjonsverksteder, andelslandbruk og forbrukersamvirker vil nok ikke vokse til himmels, men dette kan bidra til at vi alle å bruke knappe ressurser bedre. De kan skape lokale arbeidsplasser som aldri vil flytte utenlands, og de kan gjøre det lettere å leve godt med færre penger.

Vi vil skape best mulige vilkår for etablering i en felles storkommune og vår voksende industri. Vi vil gjøre kommunen attraktiv for «grønne» firmaer som ønsker å etablere seg i kommunen. Spesielt gjelder det å satse på den yngre generasjonen som har ideer og forutsetninger for å skape et levebrød for seg selv med potensial for en knoppskyting. Vi kan skape attraktive industriarealer som har god kommunikasjon til veier og jernbane. Nærheten til markeder på Østlandet og Europa må utnyttes best mulig.

Det pågår planer for at vår kommune blir sentrum for en virksomhet for gjenbruk av plastavfall. Dette vil vi utnytte til knoppskyting av andre virksomheter som bygger på dette.

Næringslivet må etableres ut fra miljøvennlig drift og redusert ressursforbruk. Produksjonen må bygge på miljøvennlige intensjoner bl.a. gjennom krav til utslipp, bruk av råvarer, redusert reisevei for ansatte og vareleveranser. Det må stilles krav til dette i reguleringsforskrifter ved nye planer og gjennom samarbeidsavtaler som kommunen er part i.

De Grønne vil:

- Bruke og videreutvikle Indre Østfold næringsutvikling sine ressurser i større grad for å bygge opp nettverk og veiledning i etableringsfasen.
- Bruke kommunens innkjøp til å sikre størst mulig bruk av kortreiste og grønne alternativer, som biogass fra matavfall til busser og kantinedrift som prioriterer mat fra lokale bønder. Vi vil at kommunale møter, kurs og konferanser skal foregå lokalt.
- Fylkeskommunen skal gi gratis rådgivning til kommuner som vil bidra i samme retning.
- Legge til rette med bruk av kommunens ledige lokaler til oppstart og den første driftsfasen for nyetablerte virksomheter.
- Fremme anleggsgårder

- Fremme felles utsalg av kortreist lokalprodusert mat. Muliggjøre lokale salgshaller og markedsføring i lokalmiljøet.
- Lage nettverk for nye og gamle måter å dele alt som er nyttig: Vi vil sørge for at alle som driver med byttinger, utstys- og lekebibliotek, bil- og båtdelingsordninger, gjenbruksbutikker, andelsjordbruk osv. lett kan komme i kontakt med hverandre og lære av hverandres erfaringer.
- Kommunal Insentivløsning for bytte- og delingsordninger på etablerte butikksenter
- Redusere risikoen for arbeidstakere som vil starte for seg selv med kommunalt samarbeid med NAV i en forsøksordning der gründere får beholde arbeidstakerrettigheter (som rett til foreldrepermisjon eller minstefradrag) i en overgangsperiode.
- Styrke nettverkene av gründerbedrifter med kapital og kompetanse, for eksempel arbeidet til Ungt entreprenørskap
- Legge forholdene til rette for fysiske møteplasser for gründere, som inkubatorer og kontorfellesskap rettet mot gründere
- Offentlig eide bygninger som står tomme skal tilbys for rimelig korttidsleie til unge bedrifter
- Legge til rette for “Maker Spaces” som moderne, digitale sløydsaler hvor tradisjonelt håndverk finner sammen med digital kreativitet, teknologisk innovasjon og andre uttrykksformer. Kommunen bør støtte tilstelninger som “Maker Fairs” så mange steder som mulig for å støtte opp om denne kreativiteten.

